

T. B. M. M.

Gizli Celse Zabıtları

11 Teşrinivevel 1336 (1920)

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — ZABTI SABIK HULÂSASI	148	ve bunların vazifeleri devamınca izinli sayılmalarına dair tavriri.	153:154
2. — BEYANAT	148	2. — Bursa Mebusu Şeyh Servet Efendinin; şarka tetkikatı ilmiye için gidecek heyetler hakkında tavriri.	154
1. — Hariciye Vekili Ahmet Muhtar Beyin vaziyeti siyasiye hakkında beyanattı.	148:153	4. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD	154
3. — EVRAKI VARİDE	153	1. — Bazı mebusların, dairei intihabiyelerine giderken bazı mahallerden usulsüz' harcırah aldıklarına dair.	154:156
1. — Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin; Rusya'ya gidecek heyeti ilmiyeye katılacak âza			

Cilt : 5

SEKSEN BİRİNCİ İNİKAT

11 Teşrinievvel 1336 Pazartesi

İkinci Celse

REİS : Mustafa Kemal Paşa Hazretleri

KÂTİP : Haydar B. (Kütahya)

REİS — Celseyi açıyorum.
Zabtı sabık hulâsası okunacaktır.

1. — ZABTI SABIK HULÂSASI

Sekseninci İn'ikat

9 Teşrinievvel 1336 Cumartesi

Vehbi Beyefendinin tahtı riyasetlerinde in'ikatla âzayı kiram tahsisat ve harcırahlarının sureti tesviyesi ve ne gibi hallerde ödenemeyeceği veya iadesi

lâzım geldiği hususları müzakere olundu ve birleşime son verildi.

Reis

Vehbi

Kâtip

Kütahya

Haydar

REİS — Zabtı sabık hulâsası hakkında mütalâa varmı?.. Reylerinize arz ediyorum; kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

2. — BEYANAT

1. — *Hariciye Vekili Ahmet Muhtar Beyin vaziyeti siyasiye hakkında beyanattı.*

REİS — Hariciye Vekili Beyefendi vaziyeti siyasiye hakkında izahat verecek söz onundur.

AHMET MUHTAR B. (Hariciye Vekili) (İstanbul) — Heyeti Celileniz vaziyeti hariciyemiz hakkın da izahat talebinde bulunmaya yerden göğe kadar hakkı olduğunu Heyeti Vekile de teslim eder. Ancak Meclisi Âlinin de teslim buyuracağı veçhile hükümetin icrasına teşebbüs ettiği müzakerat hakkında hatta hafi olsun maruzatta bulunmak bazı mehaziri dai olabileceği ve bilhassa usul ve teamüle muvafık düşmeyeceği cihetle hükümet de şimdiye kadar vermek istediği izahatı tehir mecburiyetinde kalmıştır.

İstanbulun işgalinden sonra Anadolu da teşekkül eden hükümeti milliyenin haricî meslekinin istinat ettiği hututu umumiyeye evvelce tespit edilmişti. Müsaade ederseniz bunun hakkında ufak bir tarihçe arz etmek isterim. Ondan sonra İstanbul Meclisi Mebusanı teşekkül ettiğinde bu ayrı kongrede ittihaz edilen mukarreratı umumiyenin mezciyle İstanbul Meclisi bir misakı millî şeklinde dahilî bilhassa haricî siyasetinin (esasatını tespit) (1) ve bunları 1919 senesi bütün millî müttehede ilân etmiş olduğu gibi ayrıca bitaraf devletlere, bilhassa o vakit Versay Kongresine de

tebliğ etmişti. Binaenaleyh hükümeti milliyenin (o tarihte tespit ettiği) (2) mekasidini esaslı bir surette tagyir ve tebdil edecek bir hadisei cedide zuhur etmemiş olduğu ve zaten bu gibi tegayyüratı hükümetin kendisine mal etmesi ancak Meclisi Millinin de mütalâa ve muvafakatını istihsale vabeste olmakla (Hükümeti milliyeye) (3) tespit edilmiş olduğu şekilde müstakâr bulunuyor. Bu ufak tarihçeden arz etmek istediğim noktai esasiye Türkiye Büyük Millet Meclisinin gerek münasebatı siyasiyesinde ve gerek müzakeratı sairenin nikatı hiçbir veçhile tagyirpezir olmaması aynı bu hükümetin takip ettiği mesleğin sırf millî bir mesleki siyasi olduğunu söylemektir. Malûmu Âliniz inkişaptan evvele rücu edecek olursak, Hükümeti Osmaniye siyasetinin millî olmaktan pek bait olduğunu ve birtakım şahsî temayüllere pek ziyade bir kıymet veren ricalin devletin menfaatini ve böyle sakim ve şahsî bir siyasetin de devleti binnetice ne gibi mehalik ve vartalara isal etmiş olduğu vukuatı mütevaliyeye ahire ile sabittir. Binaenaleyh Ankara Hükümeti Milliyesi kendi unvanının da (irae ettiği üzere) (4) mutlaka inillî bir siyasettir. Binaenaleyh bundan bir hüküm çıkarmak lâzım gelirse bu hükümet takip ettiği makasitten en birincisi olan muhafazai

(1, 2, 3, 4) Parantez içindeki kelimeler tarafımdan eklendi. M. Ünver.

istiklâl müdafaai tamamiyette ... olan cihet her kim olursa olsun ancak bununla kabul ve müzakere edebilir manasınadır. Yoksa hissiyatına tebaan şu bu ciheti iltizam etmekten mütevakkidir.

Binaenaleyh vaziyeti coğrafiye ve siyasiyemiz icabı yeni ve eski âlem arasında çekilmekte bulunan yahut iki alemin noktai tesadümünde bulunuyoruz. Şimdiye kadar Türkler ve bilhassa mütarekeden sonra garp âlemiyle muvafık bir şekilde itilâf hâsıl edebileceğini iyice tetkik ve takip etmiş, maatteessüf mü diyelim, maalmemnuniye mi diyelim, bu takibat ve tetkikatta garp devletleriyle bizim arzu ettiğimiz itilâfın husulüne şimdiye kadar imkân olmadığı tahakkuk etmiştir. Fakat bu sıralarda bilirsiniz ki şarkta ve bütün âlem üzerinde tesiratını göstermekten hali kalmayan bir fikir, bir fikrin tevlit ettiği ... neticesinde Avrupadaki mevkiimizi hemen hemen gaip eder bir mevkîe düşmüş olduğumuz cihetle bittabi o vakte kadar garbe tevhîh ettiğimiz enzârı da bir vaka da artık bizim mehdî zuhurumuz olan şarka ... ve hükümet de bunu pek güzel takdir ederek acaba garbin bize uzatmaktan imtina ettiği desti muavenetini şarkta bulabilir miyiz muadelesini halle kalktı ve bunun için Heyeti Âliyenizce de malûm olan teşebbüsâtı sabıkası ... külliyyen kat'ı alâka ettiğimiz ve onlarla hiçbir müzakerede bulunmadığımız veyahut olunan bir müzakereyi kabul etmediğimiz ve evvelce söylemiş olduğum veçhile Büyük Millet Meclisi Hükümetinin sırf millî bulunduğu cihetle kendisinin istiklâlini (kabul edecek teklif) (1) ne taraftan gelirse gelsin kabulünde tereddüt etmeyeceği bedihidir. Bu cihetle hükümeti millîye ne taraftan gelirse gelsin şimdiye kadar bize hissiyatı husumet göstermiş bulunuyorsa bulunsun (Hükümeti millîyenin tespit ettiği esasat dairesinde yapacağı tekalifi) (2) kabulden imtina etmez. Çünkü böyle bir meslek makul olmaz. Siyasette malûmu âliniz hissiyata kapılmak doğru değildir. Daima menfaat, mihveri harekâttir. Bunu söylemekten maksadım şimdiye kadar İngiliz ve Fransızlarla münasebatımızı arzetmektir. Bugüne kadar Fransızların Ankara Hükümeti millîyesine vukubulan müracaatları üçüncüdür. İlk müracaatta bendeniz burada yoktum. Hâsıl olan netice sizce de malum (dermeyan ettiğimiz prensiplerin) (3) Fransızlar tarafından nasıl hot behot nakzedilmiş olduğunu ve binaenaleyh bu müzakeratı teklifte gözetmiş oldukları maksadı ha-

(1, 2, 3) Parantez içindeki kelimeler tarafımdan eklendi. M. Ünver.

kikinin ne olduğunu Heyeti Âliyelerince tebarüz etmiştir. Mamafih Fransızların ilk vaki olan teklifleri üzerine ... ve onun istinat ettiği hükümetin Fransızlara şartı itilâf olmak üzere teklif ettiği ... aleyhimize hâdisatı ahire de zuhur etmemiş olduğundan Brest - Litovsk muahedesinin birincisinden daha dîn şeraiti haiz bir teklif dermeyan etmişlerdir. Bittabi bu teklif muhafaza edilmek istenilen menafii asliyesine tevafuk etmediği cihetle hükümet tarafından nazarı dikkate alınmamış ... hatası gibi ileride bazı kimseler tarafından serdedilecek bir hataya maruz kalmamak için hükümet bu üçüncü teklifi de telâkki edeceğini ihsas etmiştir ve bunun üzerine bir üçüncü teklif dahi dermeyan edilmiş ise de evvelkinden pek farklı değildir. Onun için bu teklifi dermeyan eden makamı resmîye Adana ve onun şarkında bulunan havali hakkında Ankara Hükümeti millîyesinin öteden beri tespit edilmiş bulunan esasat mahfuz kalmak yani Fransızların Kilikya dedikleri Adana zaten San Remo ahitnamesiyle kabul etmediğimiz, etmeyeceğimiz ... kuvayi askeriyesi yani işgali askerisi ilga edilmedikçe ve onun şarkında bulunan kıta ki yine San Remo ahitnamesi mucibince Suriyeye terkedilmiştir ve Suriye mandeterliği de ... işgaller kaldırılmadıkça yani bizim hududu milliyemiz dahilinde bulunan hâkimiyeti mutlakamız sureti katiyede kabul ve tasdik edilmedikçe kendileriyle hiçbir müzakereyi kabul edemeyeceğimizi ... menafii iktisadiyeden başka bir şey olamayacağına nazaran bu mebhaste yani iktisadiyat zemininde kendileriyle her veçhile müzakere edebileceğimizi ve ancak bunun mevzuu müzakere olabileceğini tebliğ ettik ve elyevm Hükümetiniz bu tebligatın neticesine intizardadır... İki defa bir parça dolambaçlı olmakla beraber hükümete müracaata bulunmuşlardır.

Bu müracaatları doğrudan doğruya tabii San Remo ahitnamesinin ihdas etmek istediği vaziyetin tadiline mütevakki bir teklif değildir.

Uzlaşmak istediğine delâlet edebilecek, katiyen delâlet eder demiyorum, delâlet edebilecek şekilde de telâkki olunabilir. Eğer İngiltere ve gerek başında bulunduğu itilâf devletleri kuvvei müsellâha ile bizi kendi emellerine ram edebilmeleri ... taki demin arzettığım bu teklifat San Remo ahitnamesinin ihdas ettiği vaziyeti tadil eden teferruattan dahi olsa bir maddeye taallük edecek müzakereye devam ede ede aslına kadar temas edebileceği ... riyaset ettiği ve bizi mahvetmeyi kasetmiş olan heyetin kuvvei müsellâha ile ram edemeyecekleri hakkında hâsıl ettikleri

kanaat üzerine bu yolda bir müzakere açmak keyfiyeti olabilir. İhtimal ki bunlar zaten şayanı itimat olmayıp bir çok acı delillerini ve asarını gördük. İhtimal ki maksatları bizi iğfale de matuf olabilir. Herhalde Heyeti Âliyeniz emin olmak lâzım gelir ki ister şu olsun, ister bu olsun maksatları hükümet bunlarla açmak istedikleri müzakerelerle ... tevafuk etmedikçe ve nususıyla Heyeti Âliyenizin sureti nihaiyede rey alınmadıkça hükümetin kat'î mukarrerat ittihaz etmeyeceğine Heyeti Celileniz her daim emin olabilir.

Yine Heyeti Celilenizce sureti iptidaiyesi malûm olan bir şekilde Rusya Sovyet Hükûmetiyle Ankara Hükûmeti Milliyesi tesisi münasebata ve hatta bunlarla bir itilâf veya ittifak ahitnamesi ... yine Heyeti Âliyenizin Reisi Muhteremi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tarafından Lenine yazılan mektubun münderecatı Heyeti Âliyenin malûmu olduğu gibi bilâhare Çiçerin tarafından bilmukabele cevaben yazılan muharrerat münderecatı sizlerce de malûm olmakla bunun üzerine buradan bir heyeti murahhasa gönderilmiş idi, ki bu heyeti murahhasa da Hariciye Vekili olan Bekir Sami Beyin riyasetindedir. Bu heyet 19 Temmuzda Moskovaya vasil oldu. Ve müzakerata devam etti. Fakat bu sıralarda bolşevik hükûmeti orduları ... tesirâtı dai bir çok ahvale inkilâp etmek suretiyle hükûmeti fevkalâde meşgul ettiğinden dolayı bittabi müzakerat hükûmeti milliyemizin de arzu ettiği derecede süratle devam edemedi. Buna da bu teahhürata da ... arada geçen bir buçuk aylık bir zamanı ziyadesiyle istiksar ... Şimdi ise emniyet ve itimat ederek mevkii icraya getirdiğiniz heyeti vekile bugün Hariciye Vekili sıfatında bulunan bu arkadaşın gayretiyle büyük bir teşpirda bulunmak her suretle kâfil ve zamin olacak bir şekli müsbebe vasil olmuş olması... (Şiddetli alkışlar) İşte efendiler, 1336 senesi ağustosunun yirmi dördüncü günü Türk murahhaslarıyla Rus murahhasları arasında teati edilen ahitnamenin esasları kararlaştırılmış ve bu ahitnamenin her iki heyeti murahhasa âzası tarafından parafe edilmiş yanı imza tahtına alınmıştır. Bu muhadenet ahitnamesinin mukaddemesi şu suretle ... müttefikan kabul ve aralarında iki memleket menafii hakikiyesi temin edilmiş bulundu.

(Ahitname okundu) (Şiddetli alkışlar)

Bu muahedenin kabul ettiği huduttur. Ancak arzemiş olduğum veçhile bu misakı millî Versay konferansına ve bitaraf Devletler hariciye nezaretlerine tebliğ edilmiş olduğu gibi bilcümle matbuatı âlemle dahi ilân edilmişti. Fakat 1917 de esnayı muharebede çehrei âlemi değiştirmek istidadiyle günden güne

tevessü eden cereyanın Rusyada zuhur ettiği vakit de ortaya atılan prensiplerden birisi de milletlerin kendi mukadderatını kendilerinin tayin etmek hakkı ve daha doğrusu milletlerin hakkı iftirakının teslim ve kabul edildiği maddesidir. Binaenaleyh o vakîe kadar hukuku umumiyei esasiye esasatı birdenbire tağyir-pezir oluyordu ve filvaki bu esasatın bir hükmü tesiri kalmamıştır. Her milletin bilhassa halka doğru giden cereyanlarına sahip kuvvetli fırkalar milletlerin eskiden olduğu gibi birtakım menafii hakikiyei millete tetabuk etmeyen makasıdı siyasiye ile kendisine raptedilmiş ve o rabitanın elinde onların arzularını hilâfına olarak cebren onları tutmak kaidesine artık riayetkâr olmamaya başladı. Rusların en büyük ilân ettikleri prensiplerden birisi de bu keyfiyettir. Binaenalâzalik bu madde, ki henüz daha ahitname imza edilmemiş, yalnız arzettiğim veçhile maddeleri iki heyeti murahhasa âzaları tarafından parafe edilmiştir. Burada bidayeten bu birinci madde de zikredilen Trakya kelimesinin bizce tabii ihtiva ettiği hududu millî noktası Rusya Hükûmeti ile bir dereceye kadar nazik bir münakaşaya zemin olmuştur. Bu parafe edilen maddeleri ve bunun müzakeratında cereyan eden münakaşatı havi raporları hamil olarak bundan üç dört gün evvel Moskovadan Trabzona gelen heyeti murahhasadan Yusuf Kemal Bey buraya hareket etmek üzere emir almıştır ve yolda bulunuyor. Ondan daha esaslı malûmat alınmadıkça bu meselenin Heyeti Vekilece pek o kadar uzun münakaşata meydana açmasına mütemayil değildir ve bu gayetle sizin tarafınızdan da riayet edilmesini sureti mahsusada rica eder ve ancak bununla bir noktai nazikenin mevcut bulunduğunu ve şu verdiğim izahata nazaran bunun ne hududumuzun hangi cihetlerine taallûk etmesi lâzım geleceğini Meclisce zaten bendeniz söylemeden takdir edildiğini zannediyorum. O da malûmu âliniz bir hakkı iftiraktan bahsediyorlardı. Bunlar diyorlar ki ermeniler nakabili ihmal bir millettir. Bittabi bunların da hukuku vardır. Sonra pekâlâ biliriz ki ermeniler kendilerini Avrupada ve Amerikada gayet masum ve gayet mazlûm olarak tanıtmış ve ihtimal ki bizim masumiyetimiz onlar raddesindedir. Fakat hıristiyan olmak sıfatıyla her taraftan müzaheret hususunda fevkalâde meharet peyda eylemiş olan bu adamlar bizim masumiyetimizi zalimiyete tahvil etmek ve gûya mazlûmiyetlerini taz'if ederek kabul ettirmişlerdir. Binaenaleyh Rusya herhalde ve şark hududumuzda fakat gayet ufak bir yerden bunların tatmin edilmesini arzu ediyor ve bugün bilirsiniz ki Ermenistanda Taşnak hükûmeti vardır, ki

Sosyalist Federatif Rusya Cumhuriyetinin düşmanıdır bu. Ruslar bunu yıkmak istiyorlar. Yeriñe somumrem kabul eden diğer fırkayı ik'at ederek Ermenistanın bu umumî federasyonun bir uzvu yapmak istiyorlar. Binaenaleyh ermenilere bu noktai nazardan bir parça mümaşat etmek takip ettikleri siyaset iktizasındandır. Bu menfaatlerine temas eden nokta, ki müspet cihetidir. Bir de menfi kısmı vardır, ki o da malûmu âliniz, bu prensipleri muhtelif garp memleketlerinde ve bunların tahliyei ahkâmı için müsallahan mücadeleyi sonuna kadar kabul ve taahhüt etmiş olan heyetler müfrit sosyalist fırkalarıdır ve bugün Avrupa ahvalini tetkik edecek olursak zannolunabilir ki bu fırkalar az zaman sonra, yakinen, bugünden ölçülemez bir zaman zarfında bütün nüfuz ve kudreti ellerine alacaklardır. Rusya Hükümetinin takip ettiği emellerden birisi kendisini Avrupada resmen tanıtmaktır. Halbuki mücadele ettiği kapitalist devletler buna katiyen muvafakat etmezler. Çünkü muvafakat ettikleri gün sosyalizm esasını kendi memleketlerinde tatbik edilmiş ve kabul etmiş manasını izhar etmiş olurlar. Bittabi mücadele eden iki saf vardır. Birisi kapitalizm safıdır. Diğerini onu yıkıp hâkimiyet menafii ile beraber halkın yedine teslim etmek cereyanını temsil eden saflardır. Bu ikinci Sosyalist Rusya Hükümetine muin ve müzahir olan Avrupada büyük fırkalar var. Binaenalâzalik o büyük fırkaların kendilerine mal edinmiş oldukları birtakım prensipleri yahût o prensiplerden bir tanesini Rusya Hükümetinin her ne maksada müpteni olursa olsun Rusyaya terkettiğini görecektir olurlarsa Rusyaya karşı ifası bilâ kaydü şart taahhüt etmiş oldukları muaveneti belki ihmal ederler ve imtina ederler. Ruslar proletaryanın kendisine bu meselede yar olmayacağından korkuyorlar. Onun için ... onları biraz tatmin etmek istiyorlar. Şimdilik bu kıtaya nazarı dikkati âlilerini celbederim. Çünkü gayet mühim ve nazik noktadır.

Gelelim ahitnamenin ikinci maddesine; tarafeyni âkideyn şimdiye kadar iki memleket arasında ... bundan tabii murat olan ahitnamenin Berestlitovsk muahedenamesi olduğunu söylemeye hacet yoktur. Bir müddet bizim için birtakım menafi temin etmişti. Fakat ahitnamenin sureti istihsali Rus milletinin fevkalâde izzeti nefsi millisini cerihadar edecek bir şekilde olduğu için ve her devlet evvelâ kendi menafii hakikiyesini düşünmek mecburiyetinde olduğundan ötedenberi bu maddenin ilga edilmesine taraftar bulunuyordu. Hatta bendeniz bundan iki sene evvel Kiyefte Devleti Osmaniyenin Ukrayna sefiri bulunduğum bir sırada Kiyefte bulunan şimali Sovyet Hükümetinin

sefiri bu muahedenamenin hotbehot hükümet tarafından imza edilmiş olduğunu da bendenize söylemişti. O zamandan beri yani imza vazolunduğu dakikadan itibaren Sovyet Sosyalist Rusya Cumhuriyetinin takip ettiği menafii esasiesinden birisi de kendi menafii hakikiyesini, kendi izzeti nefsi millisini cerihadar eden ve ancak gırtlığa bıçak basıldığı anda kabul mecburiyetinde kalmış olan ahitnameyi ilga etmek idi. Binaenaleyh burada murat edilen Brest Litovsk yani...

HASAN B. (Trabzon) — Bir kelime müsaade buyurur musunuz, mademki Brest Litovsk muahedelerini tasrih etmiyor. O halde muahedenin 93 ncü maddesinin ilgasını da mutazammındır.

A. MUHTAR B. (Hariciye Vekili) (Devamla) — Müsaade buyurun, hayır beyim cevap vereceğim Malûmu âliniz iki devlet arasında hali harp olduğu dakikadan itibaren kâffesi mülgadır. Binaenaleyh biz Rusya ile ilânı harp ettiğimiz dakikadan beri Rusyaya raptedecek bir şey kalmamıştır. Binaenaleyh onların mevzubahs olmasına bu ahitnamede, bu maddede ihtimali yok idi. Fakat bu ahitnamenin bize temin ettiği bazı menafi vardır. O da elviyei selâsenin yine Devleti Osmaniyeye yani anavatana rücuudur ki bunu demin Rusların Ermeniler hakkında tatbik etmek istedikleri prensipten bilistifade bizim hakkımızda tamamiyle tatbik etmeye mecburiyetleri derkârdır ve zannediyorum ki alamayacaklardır demektir.

(Üçüncü madde okundu)

(Alâ bravo sesleri)

(Dördüncü madde okundu)

(Çok iyi, çok iyi sesleri)

A. MUHTAR B. (Devamla) — Hükümetimizin bu noktayı istihsal edeceğini kaviyen zannediyorum... İhtilâldenberi her tarafta tasdik edilegelmektedir. Meselâ Moskovada vefat eden Osmanlı veyahut memleketimizde bulunan yani bizim memleketimizde bulunan Rusları teslim edip de bir noktaya teslim edemeyeceğimiz gibi onlar ... ahkâmı şeriye mucibince muamele etmek ihtilâlden beri her tarafta vücut ... bu meselenin sureti halli aynı itilâfname ile tayin edilecektir ... Dakik birtakım mesaildir... İşte ayrı ayrı birtakım muamelâta zemini mevzu olmak iktiza eder.

(Beşinci madde okundu)

A. MUHTAR B. (Hariciye Vekili) (Devamla) — Muhadenet ahitnamesini akteden iki milletin bu muameleyi yapmaya mecburiyetleri tabiidir. Meselâ biz

inşallah maksudumuz olan istiklâli milliyi istihsal edip bütün dost düşman devletlerle münasebata giriştikten sonra onlardan meselâ müstakil kalacak olan Azerbaycan tebaası hakkında burada vereceğimiz hukuk ve vazaifi bu madde ile taahhüt etmiş bulunuyoruz. Bu da bittabi bu muhadenet ... ve ihtimal ki ileride ittifaka tahavvül eder ve belki de bu muhadenette ittifak hakkında okuduğum şeylerden yani maddelerden bu manalar çıkabilir. Buna ne için ittifak denilmeyip de muhadenet denildiğinin izahından müstağni tutarsınız. O hal zail oluncaya kadar... Biz bu muameleyi yapar ileride bilinmez ki hayatı meslek bugün dost yarın düşmandır. Bugünkü maddede tatbik edilmek üzere dir ve nazik olan mesele...

HASAN B. (Trabzon) — Muhtar Beyefendi; nazik dediğiniz meselenin hali mi vabestedir mukavelenin diğer mevadının tatbik ve kabulü, yoksa diğer mevadı tamamen kabul edilmiş ve tatbik edilmek üzere midir? Heyeti murahhasanın mütemadi hime matı sayesinde bu keyfiyet izah olunsun.

A. MUHTAR B. (Hariciye Vekili) (Devamla) — Doğru bu mesele vardır. Şüphe yok ki bidayeti müzakerede Rusya Hariciye Nezareti böyle bir iddia serdetmedi değil. Fakat mesaisini lisanı şükranla yad etmek mecburiyetinde bulunduğumuz zevatın kâffesi (bu noktada fevkalâde hassasiyet göstermişlerdir.) (1) Muhtelit komisyonlar vasıtasıyla tespit edilecektir. Yani şark hududumuzda icra edilmesi zarurî gösterdikleri tadilâtı (hiçbir veçhile mukavelata derç) (2) ederek imza etmek suretiyle kat'i bir şekle koymaya çağız. Bu mesail bu noktaya nazaran halbuki bizim kadar Heyeti Âliyeniz de emindir ki orada muhtelif komisyonların netayiceî tetkikatı kendi lehimizdedir. Çünkü Bitlis gerek Van vilâyetinin mevcut bulunan ermenilerin adedi az çok malûmdur. Binaenaleyh bu cihet halledilmiştir.

(Altıncı madde okundu)

(Alkışlar)

A. MUHTAR B. (Hariciye Vekili) (Devamla) — Hacet olduğu üzere biz bu nikatı esasen misakı millide tespit etmiştik ve Rusya Hükûmetine kabul ettirmeye muvaffak olmuşur.

(Yedinci madde okundu)

(Sekizinci madde okundu)

A. MUHTAR B. (Hariciye Vekili) (Devamla) — İşte efendiler, parafe edilen muhadenet ahitnamesinin esasatını teşkil ediyor. Bundan ibarettir. Heyeti

murahhasası tamamıyla akti itilâf etmişlerdir. Malûmu âliniz muhadenet ahitnamelerinde müddet tayin edilmez, aktolunur. Amma ileride ne olursa olur. O başka ve görürsünüz ki ebedî bir dostluk tabiri kullanılmış. Bilhassa Avusturya, Rusya ile aktettiğimiz muahedatta muahedatı siyasiyede müddetini tayin etmek mümkün değildir. Şimdi efendim tabii Heyeti Celileniz için büyük bir muvaffakiyet teşkil eden şu keyfiyetin bu suretle neticepezir olmasına hepimiz dört gözle muntazırdık. İşte o intizarlarımız aldanmadı. Şu neticeî mesudeye vasıl (olmamız nazarı itibare alınırsa,) (3) zannedilir ki nihayet bir buçuk iki ay zarfında bu katiyet peyda eder. Çünkü muhaberatın müşkülâtını demin arzetmiştim. Çünkü Kemal Bey gelecek bu az çok tebellür edecektir. Fakat bizim metalibimiz meyanında bir de hükûmetten maddî ve manevî müzaharete bulunmak keyfiyeti vardır. Para, silâh gibi birtakım muavenetler istemiştik. Maksudumuz müşterek olmasına nazaran biz onların bittabi bu mücadeleî umumiyede bir muavini tabiisi bulunuyorduk. Gerçi biz mütevali muharebat neticesinde düşarı zaaf (olduğumuz zehabına varılmışsa da) (4) Şark âlemindeki yıkılmak bilmez nüfuzumuz ve mevkii coğrafimizin bize bahşettiği imtiyazat, elbette kefedede bir şey tutabilirdi. Bunları nazarı dikkatten dūr tutmadılar. Binaenaleyh bu yoldaki müracaatımızı hüsnü telâkki ettiler ve ellerinden gelebildiği kadar maddî muavenetlerde bulunmayı taahhüt etmişlerdi. Malûmu âliniz bu gibi muavenetler ve bunun esasatı kabul edilmiştir ve icraya iptidar olunmuştur. Bundan otuz gün evvel gönderilen külçe altınlar bugün yedimizde bulunuyor. Diğer taraftan Yusuf Kemal Beyi Moskovadan uzaklaştıran trenin içinde bir milyon altın ruble ile bir vagon mavzer fişegi bulunuyordu. Diğer taraftan fişegi ve mitiralyozu hamil sekiz vagon da Moskova istasyonundan mühey yayı harekettir. Rostoftan beheri üç bin fişekli altı bin İngiliz mavzeri, sekiz İngiliz topu da derdesti sevtir. Zannediyoruz ki Rusya Hükûmetinin ahvali hazırada yapacağı muavenet şundan ibaret olamayacaktır. Onların da bugünkü vaziyetini nazardan dūr tutmamak iktiza eder. Herhalde muaveneti fiiliye başlamıştır ve devam ediyor. İnşallah daha vâsi mikyasta devam edecektir ve bunların icrası bu ahitnameye merbut değildir. Merbut olmaması keyfiyeti sevkiyata iptidar edilmesiyle sabittir.

MAZHAR B. (Aydın) — Müsaade buyurulur mu? Birinci madde kardeşlik esasına müstenit bir

muhadenet tesis edildiğini ifham ediyor. Kapitalist ve emperyalist devletler doğrudan doğruya Rus Hükümetinin hedefine muhalif olduğuna nazaran, yani kapitalistler ile (emperyalistler) (5) bu hedefe mugayir mi telâkki edilecektir? Biz doğrudan doğruya Fransız Hükümetiyle akti sulh edebilirsek bu hedefe muhalif hareket etmiş olduğumuzu mu gösterecektir?

A. MUHTAR B. (Hariciye Vekili) (Devamla) — Hayır, katiyen, çünkü Rusların kendilerinin Londra-

da İngilizlerle müzakere etmeleriyle sabittir. Fransa tarafından. Fransa kendi istiklâli iktisadisini temin edecek iktidarda bir hükümet değildir. Fakat farzı muhal olarak Fransa karşımıza çıksa ve dese ki misaki millide zikrettiğiniz esasatı kâmilten temin edeceğiz. Temin edeceğine bizce kanaat hâsıl olursa onunla müzakereyi kabul ederiz. Bidayette arzemiştım. Bir meselei malî, yoksa şark ve garp mesaili değildir. Maruzatım bundan ibarettir.

Üçüncü Celse

REİS : İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi Hazretleri

KÂTİP : Haydar B. (Kütahya)

REİS — Çelseyi açıyorum. Tavriler var, okutuyorum.

3. — EVRAKI VARİDE

1. — *Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin; Rusya'ya gidecek heyeti ilmiyeye katılacak âza ve bunların vazifeleri devamınca izinli sayılmalarına dair tavriri.*

REİS — Efendim, celseniz hafidir. Söz Paşa Hazretlerininindir. Buyurunuz Paşa Hazretleri.

MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİ (Ankara) — Arkadaşlar, malûmu âliniz olduğu veçhile Rusyaya bir sefaret heyeti gönderiyoruz. Bu heyeti sefaret esasen malûm olan ve mazbut olan kadrosu dahilindedir. Fakat Rusyada ve Rusya ile temasta namütenahi islâm kütleleri vardır. Bu islâm kütleleri içinde bizim ifa edebileceğimiz birtakım hususî, mahrem ve fevkalâde vazaifimiz vardır. Bittabi bu vazaifin mahiyeti ilân edilerek oraya memur, heyet gönderilemez. Sırf bu vazaifi mahsusayı ifa ettirebilmek, takip ettirebilmek, icabında izhar edilebilmek üzere heyet sefaretin kadrosuna heyeti ilmiye namiyle bir heyet ilâve edilmiştir. Heyeti ilmiye denildiği zaman manasından istidlâl edildiği gibi, orada yalnız tetkikatı ilmiye yapacak değildir. İfade ettiğim gibi vazaifi mahsusa ifa edecektir. Bu vazaifi mahsusayı ifa etmek üzere Hükümet Heyeti Vekileniz ve oraya reis olarak memur ettiğiniz zat bittabi birtakım nikati nazardan bazı zevatı intihap etmiştir. Bu zevatı Heye-

ti Âliyeniz âzasından intihap eder, Heyeti Âliyenizin haricinden de intihap edebilir. Nitekim birçok memurlarımız vardır. Şimdi Heyeti Âliyeniz meyanından bu vazaifi mahsusayı ifa etmek üzere intihabı düşünülen zevatın intihabı düşünölmek ve bu vazifelere izam edilebilmeleri için bittabi kendilerine vazifeleri devam ettiği müddetçe mezuniyet verilmek lâzımdır, mesele gayet basittir. Bunu başka şekilde bast ve temhit edersek Heyeti Âliyenizi temsil etmek üzere Heyeti Âliyeniz namına tetkikatta bulunmak üzere bir heyet gönderiliyor. Bittabi hükümetin teklif ettiği bir tarzda olamaz. Heyeti Umumiye intihap eder ve bu suretle müntahap olan âza arkadaşlarımız gider. Fakat bu gidecek olan zevat bu mahiyette değildir. Onun için gerek ait olan vekâletin gerek oraya gidecek olan sefirle arkadaşlık etmeleri itibariyle intihap edilmiş arkadaşlardır. İsimleri cümlenizce malûmdur. Tekrar okuyayım efendim. Tevfik Rüştü Bey, İsmail Suphi Bey, Besim Atalay Bey. Bunlar Heyeti Âliyenizi temsil etmek üzere gidecek heyet değildir. Oradaki sefiri kebirin tahtı riyasetinde ve ferakatında icrayı vazife edeceklerdir. Mezuniyet ita buyurmazsanız gidemezler. Mezuniyet ita buyurulsun ve gitsinler vazifeyi ifa etsinler.

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ RİYASETİ
CELİLESİNE

Türkiye Büyük Millet Meclisi Ázasından Tefvik Rüstü, İsmail Suphi, Besim Atalay ve Fuat Beyler tetkikatı ilmiye heyeti olarak Moskova sefaret heyetiyle birlikte mahalli mezkûre azimet edeceklerinden miri mumaileyhimin vazifelerinin devamı müddetince mezun addedilmelerini rica ederim.

11.10.1336

B. M. M. Reisi

M. Kemal

2. — Bursa Mebusu Şeyh Servet Efendinin; şarka tetkikatı ilmiye için gidecek heyetler hakkında takriri.

REİS — Efendim Şeyh Servet Efendinin bir takriri var, onu da okuyalım.

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ RİYASETİNE

Şarka, tetkikatı ilmiye için gidecek heyeti ilmiye âzalarının hariçten veya Meclisten mezuniyet almak veyahut istifa eylemek şartıyla Heyeti Vekile arkadaşlarımız tarafından tayinine salâhiyetleri olduğunda şüphe olmamakla beraber meselenin mahiyetindeki azameti kürsüde de tafsilen arzettiğim veçhüze pişi takdir ve teemüle alarak Büyük Millet Meclisi namına Meclisten muntahap miktarı kâfi âzaların da ya ayrıca veyahut ilâveten gönderilmesini teklif ederim.

11 Teşrinievvel 1336

Bursa

Şeyh Servet

Dördüncü Celse

REİS : İkinci Reisvekili Vehbi Efendi Hazretleri

KÂTİP : Haydar B. (Kütahya)

REİS — Celseyi açıyorum.

4. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD

1. — Bazı mebusların, dairei intihabiyelerine giderken bazı mahallerden usulsüz harcırah aldıklarına dair.

REİS — Söz Yusuf Ziya Beyin. Buyurun Ziya Bey.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Efendiler malûmunuzdur ki geçenlerde bu kürsüde Divanı Riyaset namına söz söyleyen Hasan Fehmi Beyefendi burada böyle bir mesele izah etmişti. Mebus arkadaşlarımızdan bazıları dairei intihabiyelerine giderken bazı mahallerde harcırah almış ve verdikleri beynamede gösterdikleri sahtekârlığı söyledi. Bu zevatın isimlerini gizledi ve ilâve etti : Efendiler aranızda böyle şerefsizler de vardır; dedi. Bendeniz buraya çıkarak bunu bu kürsüde reddettim ve namuslu olduğumu ve böyle bir şeye tenezzül edemeyeceğimi söyledim. Sözümlü Maliye Vekili de teyit etti. İşin içinde yanlışlık

olduğunu söyledi. Mesele yalnız bununla gitmedi. Mesele yalnız şahsıma ve refiki muhteremime ait olsa idi daha ziyade izam etmezdim. Fakat mesele Meclisin namusuna taallûk ediyor. Çünkü her âzanın namus ve haysiyeti bu Meclisin tahtı tekeffülündedir. Her mebusun namusu aynı sırada oturan mebusun şerefi demektir. Efendiler mesele görüldüğü kadar basit değildir. Azimdir. Bir hürriyeti kelâm, bir hürriyeti âra, bir hak meselesidir. Bu mesele mesaili mühimme ile de alâkadardır. Herkesin namusu tahkir ve tezlile uğrayacaksa, artık burada söz söylemek herkese tecavüz teşkil edecekse bilemem nasıl olur. Bu muhterem Meclisin kudret ve kuvveti meselesidir. Bunu izhar etmek lâzımdır. Bir gün Rasih Efendi bu Meclise hafiye diyor. Bir gün Şevket Bey çıkıyor, yalancı diyor. Diğer bir gün Hasan Fehmi Bey çıkıyor, sahtekârdır diyor. Bunlar birer meseledir. Bunları nazarı dikkate almak lâzımdır. Tahas-

sül eden kanaatime göre evvelâ ben meseleyi arzede-yim, sonra siz izah ediniz.

Divan Heyeti - aleliltlak diyemem - kısmen bu meseleyi bu Meclise getirmekte bir zevk duymuşlar-dır. Eğer bu zevki duymamış olsa idiler bu koridor-da gezenleri bir kere çağırıp kendilerinden sual et-meleri lâzımdı. Hitap değil itap ederler, niçin yap-tınız derlerdi. Neden çağırılmadık, neden bizden sor-ulmadı? Efendiler tasavvur eder misiniz ki hiçbir mahkeme, hiçbir hükümet, hatta hiçbir cemiyet ta-savvur eder misiniz ki bir şahsı itham ederken o şah-sın ifadesine müracaat etmesin. Evrakı ittihamesini meşhere gönderirken, bir kimse çıkar bu kürsüden bütün tantanai elfaz ile, nefret ile onu teşhir ederken yalnız vicdanının sadasını değil, şahsının emellerini, arzusunu teskin eder. Hiç tasavvur eder misiniz ki sormadan karar verilir. Eğer bizden sorulmuş olsa idi bu mesele tahaddüs etmeyecek ve meydana gelme-yecekti. O vakit bunun yanlışlığı söylenirdi. Neden sorulmadı? Sorulmak bir haktır. Nazarı dikkatinizi en ziyade bunun üzerine celp ederim. İhtimal ki bun-da bir kast olduğu reddedilir. Reddedilirse ikinci bir mesele vardır. O da; bize ehemmiyet verme, veril-medi demektir. Mebusun şerefi ve haysiyeti nazarı dikkate alınmamış olmak lâzım gelir. Eğer kast yok-sa mesele böyledir. İkimiz de vilâyeti şarkiye me-busları ve hemşeriyiz. Binaenaleyh Hasan Fehmi Bey bana tevcih ettikleri sözleri geri almalıdırlar. Çünkü ismimi biliyordu da öyle söylüyordu. Ben dahil olduğum halde diğer arkadaşlar da bilmediği-miz kimselere lânet ediyordu. Hasan Fehmi Bey bi-liyordu efendiler. Maksadı esraralût sözləriyle Mec-lisi tehyic etmekte. Bu kürsüden indikten sonra bunu anlamak ihtiyacı karşısında kalan rüfekanın kulakla-rına isimlerimizi söyleyecek idi. Mesele bu şekilde bir neticeye iktiran edilmek isteniliyordu. Rica ede-rim, hukukumuzu arayınız. Ben iadei namus ettim. Tecavüz edenlerin cezasını bekliyorum. Tecavüz eden-ler cezalarını bulmalıdır, ki artık kimse kimseye te-

cavüz etmesin. Vicdanlarınızdan çıkacak sadaları bek-liyorum.

HASAN FEHMİ B. (Gümüşhane) — Efendim, ar-kadaşımın müteheyyic sözlerine ve bu meseleden ha-sıl olan teessürlerine hak veririm. Yalnız şu cihetten kendilerine teessüf ederim ki benim şahsımı karıştı-rarak ve benim kasdıma, garazıma makrun olduğu yolundaki ifadati kendisine iade ederim. Bendeniz burada kâğıdı elime alıp okuyuncaya kadar sizi na-musumla temin ederim ki isimlerini bilmiyordum. Fa-kat Divan evrakı içinde beyannameler ile Maliye-den gelen tahrirat arasında (16 bin kuruluşluk) bir tebayün olduğunu orada gördüm. Heyeti İdareden Di-vanı Riyasete sevkedilmiş evrak meyanında yoktur. Divanda yalnız değilim. Malûmu âliniz Divan onbir zattan mürekkeptir. Divanın nisfından bir fazlası ol-madıkça müzakere açılmaz. Celsei hafiye kararı ve-rildiği vakit de Divanda yüz kadar evrak vardı. Cel-sei hafiye mevzubahs olmaları lâzım gelenlerin ve bunları telhisen ruznamei müzakeratta isim yazılma-mıştı. Maliyeden gelen tezkerede; fark üzerine aldık-ları harcırah miktarına göre beyanname vermeyen, aldıkları harcırah hakkında yanlış beyanname veren-lere dair evrak» diyor.

Bendeniz bunu aleni celsede mevzubahs etmedim. Herkesin şeref ve namus ve haysiyetini düşündüğüm için celsei hafiye müzakeresini münasip gördüm ve onun için celsei hafiye tefrik ettim. Ruznameyi yalnız ben tertip etmedim. Divanın kararıyle şunlar şunlar umumî ruznameden celsei hafiye tefrik edil-sin dendi, buraya geldi. Bendeniz Yusuf Ziya Beyin şahsını tanıyorum. Ancak isminin Yusuf Ziya oldu-ğunu şimdi anlıyorum. Ne garazım vardır, ne de hür-metten başka bir hissim vardır. Ortada iki mesele var. Biri kendilerinin imza ettiği beyanname, diğeri Ma-liye Vekilinin imzasıyla Beyefendinin imzası arasında on altı bin kuruş fark var. Açktan evrakının okun-masına meydan kalmasın, mesele bir tenvir ve ikaz şeklinde geçsin daha bir kararı kat'ie raptetmeden bu açıklık kimde ise bu tetkik edilsin. Yalnız makamı riyasete arzettim ki umumî bir şey söyleyeyim de bu meseleyi kapatayım, dedim. Aleni olmasın bu mevzu-bahs olmadan kapansın dedim. Fark on altı bin ku-ruş idi. Ben bunu umumî olarak söylemekten mak-sadım bunu yapanlar gitsin, Maliyede hesaplarını ka-patsınlar için idi. Evet böyle bir açık olsa idi o söz-lerimde sebat ediyordum. Bu noktada Maliyeden gelen evrakın sıhhati tebeyyün etse idi Meclisi Âliniz tarafından da benim söylediklerimden başka söyle-necek bir söz yoktu. Kendilerini hilâfı hakikat beyan-

name vermekle müttehim gösteren makamı kemali hürmetle yad ediyorlar. Halbuki zatıma kar ı kasten yaptın diye ittihamatta bulunuyorlar. Nasıl isterseniz öyle telâkki ediniz. Ben vicdanımdan eminim. Zerre kadar ne kastım vardır, ne de Beyefendiye ait oldu unu biliyorum. Bilmiyordum. Yalnız tekrar arz edeyim ki burada kâ itları okuyuncaya kadar isimlerini bilmiyordum. Divanın ruznamesinden bu evrakı çıkardık, (esasen rapor okunmamı tır). Kendilerine tefhim ve tebli e gelince ben Divanı Riyasetin Reisi Evveli de ilim. Malûmu âliniz dördüncü derecede bir reisim.

Belki o gün kendilerine tesadüf etsem ve isimlerini bilseydim söylerdim. Fakat söylendi ini farzetsek, evet daha do ru olurdu. Fakat söylemek için ismini bilmek lâzım gelirdi. Ben u dakikaya kadar ismini dahi bilmiyordum ve ben Yusuf Ziya Bey veyahut u zat diye kastederek söylemedim. unu tekrar edeyim ki e er bu mesele ilk görüldü ü gibi, yani Maliyenin tezkeresi tebeyyün etse idi ilk sözlerimde sebat ederdim. Fakat mademki yanlı lık Maliyenin tezkeresindedir. Muaheze ve itaplarını oraya tevcih etmeleri lâzım gelirdi. unu da arz edeyim ki Osmanlı Mebusuyum ve Osmanlı Mebusu olarak buraya geldim. Meclisin nısfından fazla ârasiyle dördüncü reisl i e geldim. Ne u adamın, ne de u efendinin ve ne de bu dairenin adamıyım. unu da kemali samimiyetle arz ederim ki bir arkada gibi aranızda kalıp hür ve serbest olarak söz söylemeyi riyasete tercih edenlerdenim. Meclisi Âlinizin itımadı zerre kadar mütezelzil ise derhal istifâ ederim. E er memnun de ilseniz derhal arzunuzu söylersiniz, bendeniz de aranızda bir arkada gibi çalı rım. On iki senelik mebusum. imdiye kadar ne hayatı hususiye ve ne de hayatı siyasiyemde vicdanımı lekedâr etmedim. Hiçbir zaman da ikbalcı de ilim. Beyefendi sırf Meclisi Âlinizin intizam ve inzıbatı dahilisini temin etmek için ortaya gelen bir meseleyi hali tabiî ile ruznamede görüp tefrik etmese idim ve bu celsei aleniyye gelse idi daha mı iyi olurdu? Bunu ben tefrik etmedim, Divan tefrik etti. Fakat divan vazifesini yaptı. Farzediniz ki celsei aleniyyede sabit olup da butlanı zuhur etse bundan daha fena olurdu. Divan vazifesini yapmı bunun mesuliyetini Divandan veya u bu efendiden aramayıp Maliye Vekâletinden aramalıdır. Maliye Vekili ben o kâtibi azlettim ve müdürü de tebdil edeceğim, diyor. Böyle bir hata olabilir, hata oldu una kal iseniz mesele kalmamı tır. Efendi, efendilikle, sunun-

la bununla iftihar eder bir adam de ilim. ster efendi, ister bey, ister yalnız Hasan desin.

Dört yüz senelik bir aileye mensup bir ahsım. E er o maksatla söylenmi ise istihfaf tarzında söylenmi ise onu o beye iade ediyorum.

YUSUF Z YA B. (Bitlis) — Hasan Fehmi Bey bilmedi i ve anlamadı ı bir eyi nasıl üzerine aldı?

VEHB B. — Efendim geçenki burada cereyan eden müzakerenin cereyanı hakikaten mucibi teesür derecede idi. Fakat bugün gerek Yusuf Ziya Bey ve gerek Hasan Bey biraderimizin izahatından anlaşıyor ki ihmal olmu . O da Divanı Riyasette veyahut daha evvel muhasebe kaleminden beylerden istizah etmeden göndermi ler. Divanı Muhasebat sizden beyannameyi Maliyeden bu tezkereyi aldı ı zaman bir sehiv olup olmadı nı tetkik etmemi . Tetkik edip Divanı Riyaseti ikaz edeceklerdi. Bugün arkadaşlarımızın izahatından anlaşıyor ki i te bir kast yoktur ve buradaki müzakere sui tefehhümden ne et etmi tir. Efendiler bugün koca bir memleketin yegâne ümidi evvelâ Allah, saniyen bu Meclistir. Bunda ihtilâfımız varsa bunu müzakere edelim. Yok bunda ihtilâf yoksa yekdi erimize karde gibi sarılarak maksadımızı müdafaa edelim. Böyle ikide bir de celsei hafiyede tahsisat vesaire ile u ra acak isek biz öldü ümüz gibi vatan da kökünden yıkılır. Rica ederim bu i i keenîm-yekün addedin.

OPERATÖR EM N B. (Bursa) — Efendim, yalnız uradan söyleyece im. Biz o vakit bu isimler kim ise okunsun dedik. Israr ettik. Hasan Bey demedi mi idi ki : Bir çok arkada lardır diye?..

RE S — Efendim müzakerenin kifayetine dair takrirler vardır. imdi efendim müzakerenin kifayetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Hadise keenlem-yekün addolunarak ruznameye geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmi tir. Yalnız bir ey rica edeceğim. Divanı Riyaset bu gibi mesaili iyice tetkik etmeden Meclise sevketmesin.

(*Milli Kütüphaneden temin edildi M. Ünver.*)

B. M. M. Riyaseti Celilesine

Merkezi Aksaray kasabası olmak üzere Aksaray, Arapsun ve Koçhisar kazalarından Aksaray adı ile müstakil bir liva te kili hakkında Dahiliye Vekâletince tanzim ve tevdi olunan kanun lâyihası ve esbabı mucibe mazbatası Heyeti Vekilenin 7.10.1336 tarihindeki içtimainda aynen kabul ve rabten takdim kılınmakla ifai muktezasını rica ederim efendim.

B. M. M. Reisi
Mustafa Kemal